

ISSN 2414-0562 (Print)
ISSN 2617-2224 (Online)
DOI: [https://doi.org/10.32689/2617-2224-2020-1\(21\)](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2020-1(21))

NGO "UKRAINIAN ASSEMBLY
OF DOCTORS OF SCIENCE
IN PUBLIC ADMINISTRATION"

INTERREGIONAL ACADEMY
OF PERSONNEL MANAGEMENT

PUBLIC MANAGEMENT ПУБЛІЧНЕ УРЯДУВАННЯ

№ 1 (21) — січень 2020

*Збірник підготовлений у науковому партнерстві
з Українською Технологічною Академією*

Українська
Технологічна Академія

IIAS
International Institute
of Administrative Sciences

Kyiv
2020

Редакція

Головний редактор
Романенко Євген Олександрович,
доктор наук з державного управління,
професор, академік Української Технологічної
Академії, Міжнародної Кадрової Академії
та Академії наук публічного управління,
заслужений юрист України
Заступник головного редактора
Жукова Ірина Віталіївна,
кандидат наук з державного управління, доцент

Публічне урядування
Свідоцтво KB 21596-11496 P

Видається з листопада 2015 року
Періодичність: 1 раз на квартал + 1 на рік
Друкується за рішенням Вченої ради
Міжрегіональної Академії управління персоналом
(Протокол № 5 від 29.05.2019)

Видання є таким, що реферується в міжнародних
та вітчизняних наукометричних базах:
Index Copernicus, РИИЦ, ResearchBib, CiteFactor,
Turkish Education Index, Eurasian Scientific Journal
Index, Polish Scholarly Bibliography, Electronic
Journals Library, КиберЛенинка, Scientific Indexing
Services, Cosmos Impact Factor, Google Scholar,
“Україніка наукова”, “Джерело”.

Збірник “Публічне урядування” внесено
до Списку друкованих періодичних видань,
що включаються до Переліку наукових фахових
видань України, яким присвоєно категорію “Б”.
(Наказ Міністерства освіти і науки
України від 07.11.2018 № 1218)

Відповідальність за зміст, достовірність фактів,
цитат, цифр несуть автори матеріалів. Редакція
залишає за собою право на незначне редагування
і скорочення (зі збереженням авторського стилю та
головних висновків). Редакція не завжди поділяє
думки авторів та не несе відповідальність за надану
ними інформацію. Матеріали подано
в авторській редакції.

Передрук – тільки з дозволу редакції.

Адреса редакційної колегії: Андріївський узвіз,
буд. 11, оф. 68, м. Київ, Україна, 04070
E-mail: Assembly2015@ukr.net
www.vadnd.org.ua

Адреса видавництва:
ПрАТ “ВНЗ “МАУП”
вул. Фрометівська, 2,
Київ, Україна, 03039

Українська
Технологічна Академія

IIAS
International Institute
of Administrative Sciences

Editorial
Editorial in Chief
Yevgen Oleksandrovych Romanenko,
Doctor of sciences in Public Administration, Professor,
Academician of the Ukrainian Technological Academy,
International Personnel Academy and Academy
of Sciences of Public Administration, Honored Lawyer
of Ukraine

Deputy Editor
Iryna Vitaliivna Zhukova,
PhD in Public Administration, assistant professor

Public management
Certificate KB 21596-11496 P

Published from november 2015
Pereodisity: 4 times on a year + one
Published by the decision of Academic council of
Interregional Academy of Personnel Management
(Protocol № 5 from May 29, 2019)

Collection is included to the international and
domestic scientometrics databases Index Copernicus
International, ResearchBib, CiteFactor, Turkish Edu-
cation Index, Eurasian Scientific Journal Index, Polish
Scholarly Bibliography, Electronic Journals Library,
РИИЦ, КиберЛенинка, Scientific Indexing Services,
Google Scholar, Cosmos Impact Factor, “Україніка
наукова”, “Джерело”.

The collection “Public management”
is included in the List of printed periodicals, which are
included in the List of scientific professional editions
of Ukraine, which have been assigned the category “B”.
(Ministry of Education and Science
of Ukraine dated November 7, 2018, № 1218)

The authors are responsible for the content,
accuracy of the facts, quotes, numbers. The editors
reserves the right for a little change and reduction
(with preservation of the author’s style and main
conclusions). Editors can not share the world
views of the authors and are not responsible for the
information provided. Materials filed
in the author’s edition.

Reprinting – with the editorial’s permission strictly.

Address of the editorial board: 11, Andriyivskyy
Descent, office 68, Kyiv, Ukraine, 04070
E-mail: Assembly2015@ukr.net
www.vadnd.org.ua

Address of the editorial:
Private Joint-Stock Company Interregional
Academy of Personnel Management
Str. Frometivska, 2, Kyiv, Ukraine, 03039

Головний редактор — Романенко Євген Олександрович, Проректор Міжрегіональної Академії управління персоналом, доктор наук з державного управління, професор, академік Української Технологічної Академії, Міжнародної Кадрової Академії та Академії наук публічного управління, заслужений юрист України.

Заступник головного редактора — Жукова Ірина Віталіївна, кандидат наук з державного управління, доцент, завідувач кафедри професійної освіти та управління навчальним закладом Міжрегіональної Академії управління персоналом.

Редакційна колегія

1. Акімова Людмила Миколаївна — доктор наук з державного управління, кандидат економічних наук, доцент, Заслужений працівник освіти України, професор кафедри фінансів та економіки природокористування Національного університету водного господарства та природокористування.

2. Андрущенко Тетяна Вікторівна — доктор політичних наук, професор, провідний науковий співробітник Інституту вищої освіти Національної академії педагогічних наук України.

3. Афонін Едуард Андрійович — доктор соціологічних наук, професор, академік Української технологічної академії, заслужений діяч науки і техніки України, професор кафедри публічної політики та політичної аналітики Національної академії державного управління при Президентові України.

4. Балашов Анатолій Миколайович — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом, президент Всеукраїнської академії наук публічного управління.

5. Бова Тетяна В'ячеславівна — доктор наук з державного управління, доцент, Херсонський національний технічний університет, професор кафедри державного управління і місцевого самоврядування.

6. Бодров Володимир Григорович — доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри управління національним господарством та економічної політики Національної академії державного управління при Президентові України.

7. Бульба Володимир Григорович — доктор наук з державного управління, професор, декан факультету підготовки магістрів державного управління Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України.

8. Бутирська Тетяна Олександрівна — доктор наук з державного управління, доцент,

професор кафедри державного управління та місцевого самоврядування Івано-Франківського національного технічного університету нафти і газу.

9. Валевський Олексій Леонідович — доктор наук з державного управління, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник Національного інституту стратегічних досліджень.

10. Ващенко Костянтин Олександрович — доктор політичних наук, Голова Національного агентства України з питань державної служби, член-кореспондент Національної академії педагогічних наук України, заслужений економіст України.

11. Вендт Ян Анджей — доктор хабілітований наук про Землю у сфері географії, професор, заступник директора з питань науки та розвитку Інституту океанографії та географії Гданського університету (Польща).

12. Гаєвська Лариса Анатоліївна — доктор наук з державного управління, доцент, заступник начальника управління з навчальної роботи — начальник відділу менеджменту знань Національної академії державного управління при Президентові України, професор кафедри управління освітою.

13. Гвожджевiч Сильвія — кандидат наук, кафедра адміністрації та національної безпеки Державної професійної вищої школи ім. Якуба з Парадижа в Гожуві-Великопольському (Гожув-Великопольський, Польща).

14. Гечбайя Бадри Нодарович — доктор економічних наук, асоційований професор, Батумський державний університет ім. Шота Руставелі, факультет економіки і бізнесу. Керуючий департаментом управління бізнесом (Грузія).

15. Гурковський Володимир Ігорович — доктор наук з державного управління, перший заступник директора ВГО “Центр дослідження проблем публічного управління”.

16. Дацій Надія Василівна — доктор наук з державного управління, доцент, завідувач

кафедри менеджменту і маркетингу Київського національного лінгвістичного університету.

17. Девадзе Анзор Хемидович — кандидат економічних наук, доктор економіки, професор, Батумський державний університет ім. Шота Руставелі, факультет туризму (Грузія).

18. Денисюк Світлана Георгіївна — доктор політичних наук, професор кафедри суспільно-політичних наук Вінницького національного технічного університету.

19. Довгань Валерій Іванович — доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри державного управління та місцевого самоврядування Хмельницького університету управління та права.

20. Драган Іван Олександрович — доктор наук з державного управління, старший науковий співробітник, професор кафедри економічної безпеки, публічного управління та адміністрування Житомирського державного технологічного університету.

21. Драгомирецька Наталія Михайлівна — доктор наук з державного управління, професор кафедри філософських та соціально-політичних наук Одеського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України.

22. Жулева Гергана — Доктор PhD, виконавчий директор болгарської урядової “Програми доступу до інформації” (Болгарія).

23. Іваницька Ольга Михайлівна — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри теорії та практики управління Національного технічного університету України “Київський політехнічний інститут ім. Ігоря Сікорського”.

24. Ірвін Студін — Доктор PhD, професор Школи державної політики та управління Університету Торонто, Президент Інституту питань XXI століття, головний редактор і видавець журналу Global Brief (Канада).

25. Кайдашев Роман Петрович — доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом.

26. Карташов Євген Григорович — доктор наук з державного управління, завідувач кафедри управління проектами та загально-

фахових дисциплін, Інститут менеджменту та психології Національної академії педагогічних наук України.

27. Кіслов Денис Васильович — доктор наук з державного управління, доцент, член-кореспондент Української Академії Наук, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом.

28. Козаков Володимир Миколайович — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри державної політики та суспільного розвитку Національної академії державного управління при Президентіві України.

29. Корнієвський Олександр Анатолієвич — доктор політичних наук, професор, головний науковий співробітник Національного інституту стратегічних досліджень.

30. Кринична Ірина Петрівна — доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри державного управління та місцевого самоврядування Дніпропетровського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України.

31. Крюков Олексій Ігорович — доктор наук з державного управління, професор кафедри політології та філософії Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентіві України.

32. Литвин Юрій Олексійович — доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри державного управління та місцевого самоврядування Академії муніципального управління.

33. Лопушинський Іван Петрович — доктор наук з державного управління, професор, Херсонський національний технічний університет, завідувач кафедри державного управління і місцевого самоврядування.

34. Мамічев Олексій Юрійович — доктор політичних наук, доцент, завідувач кафедри теорії та історії російського та зарубіжного права Владивостоцького державного університету економіки і сервісу (Росія).

35. Миколайчук Микола Миколайович — доктор наук з державного управління, професор, Одеський регіональний інститут державного управління Національної акаде-

мі державного управління при Президентові України, професор кафедри економічної та фінансової політики.

36. Мікеладзе Едуард Важаєвич — кандидат економічних наук, професор, Хічарський навчальний університет ім. святої Тбел Абусерідзе, факультет економіки та бізнесу (Грузія).

37. Мішель Маффесолі — професор університету ім. Рене Декарта/Сорбонна — Париж V (Париж, Французька республіка).

38. Молодцов Олександр Володимирович — доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри державного управління та місцевого самоврядування Івано-Франківського національного технічного університету нафти та газу.

39. Мотренко Тимофій Валентинович — професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом, доктор філософських наук, професор, Академік Національної академії педагогічних наук України.

40. Наумкіна Світлана Михайлівна — доктор політичних наук, професор Державного закладу “Південноукраїнський національний педагогічний університет ім. К. Д. Ушинського” (м. Одеса).

41. Непомнящий Олександр Михайлович — доктор наук з державного управління, професор, академік Академії будівництва України, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом, заслужений будівельник України.

42. Новак-Каляєва Лариса Миколаївна — доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри державного управління Львівського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України.

43. Новаченко Тетяна Василівна — доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри парламентаризму та політичного менеджменту Національної академії державного управління при Президентові України.

44. Олуйко Віталій Миколайович — доктор наук з державного управління, професор, голова Хмельницького обласного територіального відділення Антимонопольного комітету України.

45. Пархоменко-Куцевіл Оксана Ігорівна — доктор наук з державного управління, завідувач кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом.

46. Пивоваров Костянтин Володимирович — доктор наук з державного управління, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом.

47. Пірен Марія Іванівна — доктор соціологічних наук, професор, Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, завідувач кафедри.

48. Плющ Руслан Миколайович — доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри державного управління і місцевого самоврядування Херсонського національного технічного університету.

49. Половцев Олег Валентинович — доктор наук з державного управління, професор кафедри державного управління і місцевого самоврядування Херсонського національного технічного університету.

50. Радченко Олександр Віталійович — доктор наук з державного управління, професор, професор Університету Яна Длугоша в Ченстохові (Польща).

51. Ромат Євгеній Вікторович — доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри маркетингу та реклами Київського національного торговельно-економічного університету.

52. Руденко Ольга Мстиславівна — доктор наук з державного управління, доцент, директор Науково-дослідного інституту публічного адміністрування та менеджменту Чернігівського національного технологічного університету.

53. Ручка Анатолій Олександрович — доктор соціологічних наук, професор, Інститут соціології НАН України, головний науковий співробітник.

54. Саханєнко Сергій Єгорович — доктор наук з державного управління, професор кафедри державного управління і місцевого самоврядування Одеського регіонального інституту державного управління НАДУ при Президентові України.

55. Сіціньська Майя Володимирівна — доктор наук з державного управління, професор кафедри філософії та політології На-

ціонального університету державної податкової служби України.

56. Слінько Олександр Анатолійович — доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри політології та політичного управління Воронежської філії Російської академії народного господарства та державної служби при Президентові Російської Федерації (Росія).

57. Соболева Наталя Іванівна — доктор соціологічних наук, старший науковий співробітник, Інститут соціології НАН України, провідний науковий співробітник.

58. Сурай Інна Геннадіївна — доктор наук з державного управління, доцент, професор кафедри публічного управління та публічної служби Національної академії державного управління при Президентові України.

59. Суший Олена Володимирівна — доктор наук з державного управління, доцент, Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, завідувач лабораторії.

60. Тадеуш Троціковскі — доктор наук про управління, професор, член-кореспондент Регіональної Академії Менеджменту, Голова Правління Регіонального Центру Європейської Інтеграції (Польща).

61. Усаченко Лариса Михайлівна — доктор наук з державного управління, професор, професор кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом, Заслужений діяч науки і техніки України.

62. Халецька Аліна Анатоліївна — доктор наук з державного управління, професор, завідувач кафедри менеджменту орга-

нізацій та зовнішньоекономічної діяльності Волинського інституту економіки та менеджменту.

63. Філіпенко Тетяна В'ячеславівна — доктор наук з державного управління, професор Міжрегіональної Академії управління персоналом.

64. Жукова Ірина Віталіївна — кандидат наук з державного управління, доцент кафедри публічного адміністрування Міжрегіональної Академії управління персоналом.

65. Червякова Ольга Володимирівна — доктор наук з державного управління.

66. Чернишов Юрій Георгійович — доктор політичних наук, професор, завідувач кафедри Алтайського державного університету, директор Алтайської школи політичних досліджень (Росія).

67. Шайгородський Юрій Жанович — доктор політичних наук, доцент, головний науковий співробітник Інституту політичних і етнонаціональних досліджень ім. І. Ф. Кураса НАН України.

68. Шпак Юрій Валерійович — доктор наук з державного управління, професор кафедри економіки підприємства Східноєвропейського університету економіки і менеджменту.

69. Якимчук Аліна Юріївна — доктор економічних наук, професор, професор кафедри державного управління, документознавства та інформаційної діяльності Національного університету водного господарства та природокористування.

70. Яутріге Брієде — доктор юридичних наук, професор, Латвійський університет, юридичний факультет (Латвія).

Editor in Chief – Yevhen Oleksandrovych Romanenko, Vice-Rector of Interregional Academy of Personnel Management, Doctor of sciences in Public Administration, Professor, Academician of the Ukrainian Technological Academy, International Personnel Academy and Academy of Sciences of Public Administration, Honored Lawyer of Ukraine.

Deputy Editor – Iryna Vitaliivna Zhukova, PhD in Public Administration, assistant professor.

Editorial board

1. Lyudmila Nikolayevna Akimova – Doctor of Science in Public Administration, Ph.D. in Economics, Associate Professor, Honored Worker of Education of Ukraine, Professor of Finance and Economics of Nature Management Department, National University of Water and Environmental Engineering, Rivne, Ukraine.

2. Tetiana Viktorivna Andrushchenko – Doctor of Political Science, Professor, leading researcher of the Institute of Higher Education of National Academy of Educational Sciences of Ukraine.

3. Eduard Andriyovych Afonin – Doctor of sociological science, Professor, Professor of the Department of Political Analysis and Forecasting of the National Academy for Public Administration under the President of Ukraine.

4. Anatolii Mykolaiovych Balashov – Doctor of science in Public Administration, Professor, Professor of the Department of Public Administration of the Interregional Academy of Personnel Management, President of the Ukrainian Academy of Science of Public Administration.

5. Tetiana Viacheslavivna Bova – Doctor of science in Public Administration, Associate Professor of the Dept. of Public Administration and Local Self-Government of the Kherson National Technical University.

6. Volodymyr Hryhorovych Bodrov – Doctor of economic science, Professor, Head of the Dept. of administration of National Economy and Economic Policy of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine.

7. Volodymyr Hryhorovych Bulba – Doctor of Science in Public Administration, Professor, Dean of the Faculty of Masters Preparation of Public Administration of the Kharkov Regional Institute of Public Administration of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine.

8. Tetiana Oleksandrivna Butyrska – Doctor of science in Public Administration, Associate Professor of the Dept. of Public Administration and Local Self-government of

the Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas.

9. Oleksii Leonidovych Valevskiy – Doctor of science in Public Administration, Senior Researcher, Senior Research of the National Institute for Strategic Studies.

10. Kostiantyn Oleksandrovych Vashchenko – Doctor of Political Sciences, Head of the National Agency of Ukraine on Civil Service, member-correspondent of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine, Honored Economist of Ukraine.

11. Andrzej Jan Wendt – Habilitovany doctor of Earth Sciences in the field of geography, professor, Deputy Director from questions of Science and Development of Institute of the Oceanography and Geography of the Gdansk University (Poland).

12. Larysa Anatoliivna Haievska – Doctor of science in Public Administration, Associate Professor, chief of Management from Educational Work is a Chief of Department of Management of Knowledge of the National Academy of State Administration at President of Ukraine, Professor of Department of Management Education.

13. Sylvia Hvozhdzhyevich – Candidate of Science, Dept. of Administration and the National Security of State Higher Professional School. named Jakub from Paradyzhu in Lublin-Velykopolckomu (Gorzow Wielkopolski, Poland).

14. Badry Nodarovych Hechbayya – Doctor of Economics, Professor Asotsirovany, Batumi State University of Shota Rustaveli. Faculty of Economics and Business. Managing of the Dept. of business management (Georgia).

15. Volodymyr Ihorovych Hurkovskiy – Doctor of science in Public Administration, First Deputy Director of the NGO “Center of studies of problems of public administration”.

16. Dadiy Nadezhda Vasiliivna – Doctor of Sciences in Public Administration, Associate Professor, Head of the Department of Management and Marketing of the Kyiv National Linguistic University.

17. Anzor Hemydovych Devadze — Candidate of economic science, Doctor of Economics, professor, Sh. Rustaveli Batumi State University, Dept. of Tourism (Georgia).

18. Svitlana Heorhiivna Denysiuk — Doctor of Political Science, Professor of the Dept. Sociopolitical Sciences of the Vinnitsa National Technical University.

19. Valerii Ivanovych Dovhan — Doctor of science in Public Administration, Associate Professor of the Dept. of Public Administration and Local Self — government of Khmelnytsky University of Management and Law.

20. Dragan Ivan Alexandrovich — Doctor of Science in Public Administration, Senior Researcher, Professor of the Department of Economic Security, Public Administration and Administration of Zhytomyr State Technological University.

21. Nataliia Mykhailivna Drahomiretska — Doctor of science in Public Administration, Professor of the Dept. of Philosophy and Social and Political Sciences of the Odessa Regional Institute of Public Administration of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine.

22. Gargana Zhuleva — Doctor PhD, Executive Director of the Bulgarian government's "Program of access to information" (Bulgaria).

23. Ivanitskaya Olga Mikhailovna — Doctor of Science in Public Administration, Professor, Professor of the Department of Theory and Practice of Management of the National Technical University of Ukraine "Kyiv Polytechnic Institute named after M. Sc. Igor Sikorsky".

24. Irvin Studin — PhD, Professor in the School of Public Policy and Governance of the University of Toronto, President of the Institute for XXI Century Questions, and also Editor-in-Chief and Publisher of Global Brief magazine (Canada).

25. Roman Petrovych Kaidashev — Doctor of juridical science, Associate professor, Professor of the Department of public administration of the Interregional Academy of Personnel Management.

26. Evgeny Grigoryevich Kartashov — Doctor of science in Public Administration, Head of the Department of Project Management and General Professional Disciplines, Institute of Management and Psychology of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine.

27. Kislov Denis Vasilievich — Doctor of Sciences in Public Administration, Associate Professor, Corresponding Member of the Ukrainian Academy of Sciences, Professor of the Department of Public Administration of the Interregional Academy of Personnel Management.

28. Volodymyr Mykolaiovych Kozakov — Doctor of science in Public Administration, Professor of public policy and social development of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine.

29. Oleksandr Anatoliiovych Kornievskyy — Doctor of Political Science, Associate professor, Chief Scientist of the National Institute for Strategic Studies (NISS).

30. Iryna Petrivna Krynychna — Doctor of science in Public Administration, Associate Professor, Professor Department of Public Administration and Local Self-Government of the Dnepropetrovsk Regional Institute of Public Administration of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine.

31. Oleksii Igorevych Kryukov — Doctor of science in Public Administration, Professor of the Dept. of Political Science and Philosophy of the Kharkiv Regional Institute of Public Administration of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine.

32. Yurii Oleksiyovych Lytvyn — Doctor of science in Public Administration, Professor, Head of the Dept. of Public Administration and Local government of the Academy of Municipal Management.

33. Ivan Petrovych Lopushynskyy — Doctor of science in Public Administration, Professor, Head of the Dept. of public administration and local government of the Kherson National Technical University.

34. Oleksii Yuriyovych Mamichev — Doctor of Political Science, Associate professor, Head of the Department of Theory and history of Russian and international law of the Vladivostok State University of Economics and Service (Russia).

35. Mykola Mykolaiovych Mykolai-chuk — Doctor of science in Public Administration, Professor of the Dept. of economic and financial policy of the Odessa Regional Institute of Public Administration of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine.

36. Edward Vazhayevych Mikeladze — Candidate of Economic Science, Professor, Tbel

Abuseridze Hichaurskiy University. Faculty of Economics and Business (Georgia).

37. Michel Maffesoli – Professor of the Paris Descartes University/Paris V (Paris, the French Republic).

38. Oleksandr Volodymyrovych Molodtsov – Doctor of science in Public Administration, Professor of the Dept. of Public Administration and Local Self-government of the Ivano-Frankivsk National Technical University of Oil and Gas.

39. Tymofiy Valentinovich Motorenko – Professor of the Department of Public Administration of the Interregional Academy of Personnel Management, Doctor of Philosophy, Professor, Academician of the National Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine.

40. Svitlana Mykhailivna Naumkina – Doctor of Political Science, Professor of the South Ukrainian National Pedagogical University named after K. D. Ushynsky.

41. Oleksandr Mykhailovych Nepomniashchy – Doctor of science in Public Administration, Professor, Academician of Academy of building of Ukraine, Professor of the Department of Public Administration of the Interregional Academy of Personnel Management, Honored Builder of Ukraine.

42. Larysa Mykolaivna Novak-Kaliaieva – Doctor of science in Public Administration, Associate Professor, Professor of the Dept. of Public Administration of the Lviv Regional Institute of Public Administration of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine.

43. Tetiana Vasylivna Novachenko – Doctor of science in Public Administration, Associate Professor of the Dept. of parliamentary and political management of the National Academy of Public Administration under the President of Ukraine.

44. Vitalii Mykolaiovych Oluiko – Doctor of science in Public Administration, Professor, Head of Khmelnytsky regional territorial office of the Antimonopoly Committee of Ukraine.

45. Oksana Ihorivna Parkhomenko-Kutsevil – Doctor of science in Public Administration, Head of the Department of Public Administration of the Interregional Academy of Personnel Management.

46. Konstantin Vladimirovich Pivovarov – Doctor of Science in Public Administration, Professor of the Department of Public

Administration of the Interregional Academy of Human Resources Management.

47. Maria Ivanivna Piren – Doctor of Social Sciences, Professor, Head of the Dept. of the Chernivtsi National University.

48. Ruslan Mykolaiovych Plushch – Doctor of science in Public Administration, Associate Professor of the Dept. of Public Administration and Local Self-government of the Kherson National Technical University.

49. Oleh Valentynovych Polovtsev – Doctor of science in Public Administration, Professor of the Dept. of Public Administration and Local Self-government of the Kherson National Technical University.

50. Oleksandr Vitaliiiovych Radchenko – Doctor of science in Public Administration, Professor of the University of Jan Dluosha in Częstochowa (Poland).

51. Yevhenii Viktorovych Romat – Doctor of science in Public Administration, Professor, Head of the Dept. of marketing and advertising of the Kyiv National University of Trade and Economics.

52. Olha Mstyslavivna Rudenko – Doctor of science in Public Administration, Associate Professor, Director of the Research Institute of Public Administration and Management of the Chernihiv National Technological University.

53. Anatolii Oleksandrovych Ruchka – Doctor of Social Sciences, Professor, Chief researcher of the Institute of Sociology of National Academy of Science of Ukraine.

54. Serhii Yehorovych Sahanienko – Doctor of science in Public Administration, Professor of the Dept. of public administration and local government of the Odessa Regional Institute of Public Administration under the President of Ukraine of the National of Public Administration under the President of Ukraine.

55. Maïia Volodymyrivna Sitsinska – Doctor of science in Public Administration, Professor of the Dept. of Philosophy and Political Science of the National University of the State Tax Service of Ukraine.

56. Alexander Anatoliiiovych Slinko – Doctor of Political Science, Professor, Head of the Department of political science and political administration of the Voronezh branch of the Russian Academy of National Economy and Public Service under the President of the Russian Federation (Russia).

57. Natalia Ivanivna Sobolieva – Doctor of Social Sciences, senior researcher, lead-

ing researcher of the Institute of Sociology of National Academy of Science of Ukraine.

58. Inna Hennadiivna Surai – Doctor of science in Public Administration, Associate Professor of the Department of Public Administration and Public Service of the National of Public Administration under the President of Ukraine.

59. Olena Volodymyrivna Sushyi – Doctor of science in Public Administration, Associate Professor, head of the laboratory of the Institute of Social and Political Psychology of the National Academy of Political Science of Ukraine.

60. Tadeusz Trocikowski – Doctor of Management Sciences, professor, corresponding member of the Regional Academy of Management, Chairman of the Regional Centre for European Integration (Poland).

61. Larysa Mykhailivna Usachenko – Doctor of science in Public Administration, Professor of the Department of Public Administration of the Interregional Academy of Personnel Management, Honored Worker of Science and Technology of Ukraine.

62. Alina Anatoliivna Khaletska – Doctor of science in Public Administration, Professor, Head of the Dept. of Management of Organizations and Foreign Activity of the Volyn Institute of Economics and Management.

63. Tetiana Viacheslavivna Filipenko – Doctor of science in Public Administration,

Professor of the Interregional Academy of Personnel Management.

64. Iryna Vitaliivna Zhukova – Ph.D. in Public Administration, Associate Professor, Head of the Department of Professional Education and Management of the Educational Institution of the Interregional Academy of Personnel Management.

65. Olha Volodymyrivna Chervyakova – Doctor of science in Public Administration.

66. Yuriy Heorhiiiovych Chernyshev – Doctor of Political Science, Professor, Head of the Department of Altai State University, Director of the Altai School of Political Studies (Russia).

67. Yuriy Zhanovych Shaigorodskiy – Doctor of Political Science, Associate professor, Chief Research Scientist of the I. F. Kuras Institute of Political and Ethnic Studies of the NAS of Ukraine.

68. Yuriy Valeriiiovych Shpak – Doctor of science in Public Administration, Professor of the Dept. of Economics of the enterprise of the East European University of economics and management.

69. Alina Yuriivna Yakymchuk – Doctor of Economic Sciences, Professor, Professor of the Dept. of public administration, documentation and information activities of the National University of Water Household and Environment.

70. Jautrite Briede – Doctor of Law, Professor, University of Latvia, Faculty.

ЗМІСТ

Амосов О. Ю., Гавкалова Н. Л., Розуминок І. В. Архетипні основи інституціональної трансформації вітчизняної економіки	17	Кожем'якіна О. М. Традиція та архетип: творчі основи постмодерної інтерпретації.....	122
Афонін Е. А., Мартинов А. Ю. Традиція як фактор інтеграції та консолідації українського суспільства в умовах постмодерну: архетипний підхід	27	Королюк К. А. Концептуальні схеми розвитку сучасної держави (архетипний підхід): конвергенція традиції та інновації.....	133
Лашикіна М. Г., Бельська Т. В. Концепти ірраціонального та раціонального в інформаційному просторі України: публічно-управлінський аспект	42	Лозинська Т. М. Конфлікт традиційності та інноваційності в державотворенні: архетипний підхід	151
Бобровський О. І. Архетипи моделей управління і системне мислення як чинники розвитку традицій демократичного державотворення.....	57	Макаренко О. С. Питання менталітету в трансформаційних процесах постмодерністського суспільства.....	163
Валевський О. Л. Архетипна складова в електоральному циклі України у 2019 році	71	Мамонтова Е. В. Архетипові проєкції архаїчних духовних практик на символічний ландшафт постполітики.....	177
Веремчук О. О., Веремчук О. М. Вплив психотипу раціонала й ірраціонала у запозиченні та формуванні традицій в добу постсучасності: медійний аспект.....	87	Марченко Л. Ю. Державна казначейська служба України як суб'єкт надання публічних послуг в сучасному — постмодерному суспільстві (архетипний підхід).....	192
Євдокимова В. В. Архетипи принципів соціальної справедливості на прикладі удосконалення адресності соціальних виплат.....	97	Марчук О. О. Трансформація соціальної відповідальності сучасної держави у безпековому контексті глобального світу: архетипний підхід.....	203
Карпа М. І. Архетипні засади масової політичної свідомості: публічно-управлінський аспект.....	108	Омельяненко В. А. Аналіз архетипного виміру інституційно-еволюційних траєкторій впровадження системних інновацій	220

Пелєвін Є. Ю. Інтерактивність архетипних образів як інструмент політизації сучасного дигітального мистецтва.....	234	(на прикладі студента/школяра за обміном)	278
Плахтій Т. О. Політичні партії як суб'єкти традиційної діяльності у постмодерному суспільстві (архетипний підхід)	250	Семенець-Орлова І. А. Трансформаційне лідерство та ціннісно-орієнтоване публічне управління: сучасні підходи	291
Пономаренко Л. В. Ментальність українського суспільства та її вплив на сучасні процеси інституціоналізації (архетипний підхід)	266	Судаков В. І. Архетипи культури та субкультури як детермінанти соціальних дій та соціального управління	301
Самарська Л. О., Сас Н. М. Формування нових ідентичностей в особистості молоді людини епохи постмодерну		Федотова Т. А. Традиція й інновація в підготовці кадрів для публічного управління (архетипний підхід)	312
		Черних Г. А. Дослідницькі традиції когнітивної соціології та соціолінгвістики — мова та значення у соціальній взаємодії	324

УДК: 316.4

DOI: [https://doi.org/10.32689/2617-2224-2020-1\(21\)-266-277](https://doi.org/10.32689/2617-2224-2020-1(21)-266-277)

Пономаренко Людмила Вікторівна,
провідний фахівець відділу забезпечення міжнародних зв'язків управління комунікативними зв'язками Національної академії державного управління при Президентові України; 04050, м. Київ, вул. Пугачова, 12/2, тел.: (044) 481 21 95, e-mail: plv_maren@ukr.net

ORCID: 0000-0001-9999-6335

Пономаренко Людмила Викторовна,
ведущий специалист отдела обеспечения международных связей управления коммунікативными связями Национальной академии государственного управления при Президенте Украины; 04050, г. Киев, ул. Пугачева, 12/2, тел.: (044) 481 21 95, e-mail: plv_maren@ukr.net

ORCID: 0000-0001-9999-6335

Ponomarenko Liudmyla Viktorivna,

Leading specialist of the International Relations Division, Communications Department, the National Academy for Public Administration under the President of Ukraine; 04050, Kyiv, Str. Puhachova, 12/2, tel.: (044) 481 21 95, e-mail: plv_maren@ukr.net

ORCID: 0000-0001-9999-6335

МЕНТАЛЬНІСТЬ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА ТА ЇЇ ВПЛИВ НА СУЧАСНІ ПРОЦЕСИ ІНСТИТУЦІОНАЛІЗАЦІЇ (АРХЕТИПНИЙ ПІДХІД)

Анотація. Розглянуто поняття ментальності українського суспільства, її особливості та роль у формуванні типових життєвих реакцій суспільства, що відображають етнопсихологічні та соціокультурні особливості українського соціуму. Проаналізовано вплив ментальності на розробку та ефективність впровадження внутрішньої та зовнішньої політики, керування внутрішніми соціальними процесами, культурним розвитком тощо. На прикладах показано роль історичного досвіду у формуванні ментальності українського суспільства.

Виокремлено окремі архетипи — трудівника, кочівника, вчителя, жертви та воїна як такі, що мали суттєвий вплив на формування української

ментальності, а через неї мають безпосередній вплив на процеси інституціоналізації в Україні, процеси державотворення та націєтворення. Зазначено, що через досвід попередніх поколінь українців значною мірою сформовано поведінкові та захисні реакції поколінь нинішніх, а також згенеровано певні страхи й комплекси у суспільстві.

Через архетип трудівника розглянуто стан та перспективи розвитку трудових ресурсів в Україні. У межах архетипу кочівника досліджено міграційні процеси в українському суспільстві. Роль інтелігенції в державотворчих та націєтворчих процесах проаналізовано через призму архетипу вчителя. У контексті архетипу жертви вивчено особливості світосприйняття українців як представників постколоніального суспільства. А через архетип воїна схарактеризовано найактивнішу, пасіонарну частину суспільства та її роль у розбудові держави та творенні нації.

Зазначено строкатість українського суспільства та фактори, які на це впливають. Визначено елементи, необхідні для формування здорового громадянського суспільства та гармонійного розвитку держави, творення нації. Підкреслено зв'язок між ментальністю суспільства та лідерськими якостями перших осіб, яких таке суспільство обирає.

Ключові слова: ментальність, суспільство, архетип, державотворення, націєтворення.

МЕНТАЛЬНОСТЬ УКРАИНСКОГО ОБЩЕСТВА И ЕЕ ВЛИЯНИЕ НА СОВРЕМЕННЫЕ ПРОЦЕССЫ ИНСТИТУЦИОНАЛИЗАЦИИ (АРХЕТИПНЫЙ ПОДХОД)

Аннотация. Рассмотрено понятие ментальности украинского общества, ее особенности и роль в формировании типичных жизненных реакций общества, которые отражают этнопсихологические и социокультурные особенности украинского социума. Проанализировано влияние ментальности на разработку и эффективность внедрения внутренней и внешней политики, управления внутренними социальными процессами, культурным развитием и т. д. На примерах показана роль исторического опыта в формировании ментальности украинского общества.

Выделены отдельные архетипы — труженика, кочевника, учителя, жертвы и воина как имевшие существенное влияние на формирование украинской ментальности, а через нее имеют непосредственное влияние на процессы институционализации в Украине, процессы формирования государства и нации. Отмечено, что через опыт предыдущих поколений украинцев в значительной степени сформированы поведенческие и защитные реакции поколений нынешних, а также сгенерированы определенные страхи и комплексы в обществе.

Через архетип труженика рассмотрены состояние и перспективы развития трудовых ресурсов в Украине. В рамках архетипа кочевника исследованы миграционные процессы в украинском обществе. Роль интеллигенции в процессах формирования государства и нации проанализирована сквозь

призму архетипа учителя. В контексте архетипа жертвы изучены особенности мировосприятия украинцев как представителей постколониального общества. А через архетип воина охарактеризована самая активная, пассивная часть общества и ее роль в развитии государства и создании нации.

Отмечена пестрота украинского общества и факторы, которые на это влияют. Определены элементы, необходимые для формирования здорового гражданского общества и гармоничного развития государства, создания нации. Подчеркнута взаимосвязь между ментальностью общества и лидерскими качествами первых лиц, которых такое общество избирает.

Ключевые слова: ментальность, общество, архетип, формирование государства, формирование нации.

MENTALITY OF UKRAINIAN SOCIETY AND ITS IMPACT ON MODERN PROCESSES OF INSTITUTIONALIZATION (ARCHETYPAL APPROACH)

Abstract. The article deals with the concept of mentality of Ukrainian society, its peculiarities and role in formation of typical life reactions of society, which reflect the ethno-psychological and socio-cultural features of Ukrainian society. The influence of mentality on development and effectiveness of national and foreign policy implementation, management of internal social processes, cultural development, etc. is analysed. The examples show the role of historical experience in mentality formation of Ukrainian society.

Separate archetypes are distinguished – toiler, nomad, teacher, victim and warrior, as those having significant influence on the formation of the Ukrainian mentality, and through it have a direct impact on the processes of institutionalization in Ukraine, the processes of state-building and nation-building. It is noted that due to the experience of the previous generations of Ukrainians, the behavioural and defensive reactions of the generations of the current ones have been largely formed, as well as certain fears and complexes in the society have been generated.

Through the archetype of the toiler the state and prospects for development of labour resources in Ukraine are studied. The nomad archetype explores migration processes in Ukrainian society. The role of the intelligentsia in state-building and nation-building processes is analysed through the prism of the teacher archetype. In the context of the victim archetype, the peculiarities of the worldview of Ukrainians as representatives of post-colonial society have been studied. And through the archetype of the warrior the most active, passionate part of society and its role in state-building and nation-building are characterized.

The diversity of Ukrainian society and the factors that influence it are noted. The elements necessary for the formation of a healthy civil society and the harmonious development of the state and the creation of the nation are identified. The relations between the mentality of the society and the leadership qualities of the top public officials chosen by such society are emphasized.

Keywords: mentality, society, archetype, state-building, nation-building.

Постановка проблеми. Поняття ментальності можна охарактеризувати як специфіку сприйняття та тлумачення світу, властиву тому чи іншому народу, нації, соціальним суб'єктам, що уособлюється певними соціокультурними феноменами. Ментальність формується через поведінкові стереотипи, специфіку форм та способів їх виразу, інтелектуальні та емоційні реакції, що ґрунтуються на історичному досвіді, а також через архетипи культури та соціопсихологічну налаштованість соціальних суб'єктів. Ментальність формує типові життєві реакції суспільства, що відображають етнопсихологічні та соціокультурні особливості певних соціумів. Саме ментальність є ланцюжком, що єднає матеріальне та духовне у житті суспільства [1, с. 369].

Ментальність суспільства формує свого роду сценарій, що поєднує історичні, культурні, традиційні, поведінкові та емоційні, свідомі та підсвідомі елементи, за яким відбувається розвиток такого суспільства. На основі ментальності окремого народу і ґрунтуються його втрати та перемоги, зовнішня та внутрішня політика, економічне зростання та культурний розвиток, державо- та націєтворення.

Розуміння ментальності українського суспільства відіграє важливу роль для розробки та впровадження ефективної політики, керування внутрішніми соціальними процесами, культурним розвитком тощо.

Досвід попередніх поколінь українців має багате відображення в архетипах, що закладені в українських традиціях та культурі. Саме

цей досвід і відіграє провідну роль у формуванні ментальності сучасного українського суспільства, що відрізняється доволі строкатим характером, і якому притаманні як позитивні, так і негативні риси.

Якщо проаналізувати ментальність українського суспільства, то можна спрогнозувати подальші перспективи розвитку Української держави, щоб уникнути помилок, які в минулому вже призводили до втрати свободи та незалежності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Національна ментальність, національна ідентичність, національний характер неодноразово ставали предметом досліджень науковців, які підходили до вивчення українського суспільства з різних боків. Окремо вирізняються напрацювання у цій сфері у працях М. Грушевського, Д. Донцова, С. Кримського, В. Липинського.

Водночас питання формування національної свідомості та ментальності суспільства залишаються актуальними в процесах державо- та націєтворення в Україні.

Мета статті полягає в дослідженні ментальності українського суспільства та її впливу на сучасні процеси інституціоналізації у рамках архетипного підходу.

Виклад основного матеріалу. Українське суспільство відрізняється своєю традиційністю, консервативністю. Українці, у переважній своїй більшості, неохоче сприймають зміни та реформи, підсвідомо остерігаючись їх, що часто є виправдано, тримаючись давно усталених соціальних систем та норм. Як наслідок, українському суспільству властива

певна інертність, очікування певного зовнішнього стимулу, “грому”, щоб “перехреститися”, тобто вжити конкретних активних дій.

Дуже вдало свого часу охарактеризував українське суспільство та його ментальність Микола Гоголь, відзначивши його своєрідну суперечливість, поєднання двох протилежних кольорів спектру, де з’єдналися “європейська обережність та азійська безтурботність, простодушність та хитрість, сильне діяльне начало та превеликі лінощі й млість, потяг до розвитку й вдосконалення — і між тим намагання здаватися таким, що зневажа досконалість” [2].

Українська ментальність успішно адаптується до викликів сьогодення, однак саме така її гнучкість і стає на перешкоді ефективності управлінських процесів у державі. Непослідовна внутрішня політика, а з нею політична, економічна, культурна і навіть територіальна невизначеність підвищують рівень тривожності та підозрливості у суспільстві.

Історичний досвід, на основі якого ґрунтується українська ментальність, в основному мав доволі травматичний характер — лише за останнє століття українці пережили дві світові війни, здобуття та втрату незалежності, голодомори, насильницьку колективізацію та русифікацію, масові репресії, етнічні чистки тощо. Власна історія навчила українців остерігатися не лише чужих, а й своїх. Манкуртами, людьми без історичної пам’яті, і досі називають українців, які зрадили не тільки свій народ, а й самих себе [3].

На формування української ментальності великий вплив справили

традиційні для українського суспільства архетипи, які об’єднали в собі досвід та шаблони поведінки попередніх поколінь. Серед архетипів, які особливо актуальні для розвитку Української держави сьогодні, варто виокремити, зокрема, архетипи трудівника, кочівника, вчителя, жертви та воїна. Саме вони формують строкатий образ сучасного українця, характер якого хоч і має певні відмінності залежно від регіону, але загалом поєднує ряд традиційних архетипів.

У ментальності будь-якої людини закладено певні сценарії, очікувані результати — від держави, суспільства і самих себе. Однак досвід попередніх поколінь українців не лише формує поведінку та захисну реакцію поколінь нинішніх, а й генерує певні страхи й комплекси у суспільстві. Відображенням же такої ситуації є цілий ряд ризикових для подальшого розвитку держави та її інституціоналізації тенденцій, які з роками набувають все більш загрозливого характеру.

Українці традиційно вважаються працелюбною нацією. В українській літературі міцно вкоренився архетипний образ роботящого українського селянина, хлібороба, справжнього господаря. І навіть наймитуючи, українець зазвичай зображується вмілим майстром своєї справи. Сучасний середньостатистичний українець вже не є землеробом. Однак його й досі вирізняють фаховість та працьовитість.

На жаль, наша держава нині переживає доволі складний період у сфері трудових ресурсів. Україна лишається однією з найбільш бідних євро-

пейських країн, рівень оплати праці якої — один з найнижчих у Європі. У той же час висококваліфіковані працівники з України високо ціняться в країнах Європейського Союзу, куди вони зараз активно їдуть працювати, як і численні некваліфіковані працівники. Брак європейських трудових ресурсів поповнюється українськими заробітчанами, водночас український ринок праці залишається у програті, як і українська економіка загалом.

Негативний вплив на якість українських трудових ресурсів мав і радянський період української історії, коли українці працювали на державу, а не на власний достаток, тож єдиною “мотивацією” були лише каральні силові методи держави, як от розкуркулювання, насильницька колективізація, трудовні, відсутність паспортизації селян тощо.

Сучасний же ринок праці в Україні є логічним продовженням вже закладеної попередніми століттями реальності. У той час як частина громадян готова працювати та розвиватися, створювати власний бізнес та нові робочі місця, сплачувати податки у бюджет своєї держави, інша частина суспільства банально у цьому не зацікавлена та все ще сподівається на отримання певної гарантованої “залізної миски риса” від держави. І якщо в радянський період рівень прибутків практично не вирізняв представників різних професій між собою, то сьогодні ситуація кардинально змінилася. Розрив між прибутками багатих і бідних колосальний. Слабкість контролю з боку держави над походженням прибутків окремих громадян, вседозво-

леність олігархату, робота “в тіні” та зарплати “в конвертах”, маніпуляції зі сплатою податків породжують напруженість та невдоволеність суспільства.

Велику роль відіграє у суспільстві і підсвідомий страх, що залишився у багатьох поколінь українців, які ще не забули, як у їхніх прадідів-підприємців, непманів, держава відбирала бізнес, а у прадідів-селян, хліборобів, — та ж держава вигрїбала з комор весь провіант. Непередбачуваність державної політики ставить в уразливе становище сучасний малий та середній бізнес.

У ситуації, що має місце, держава виступає не гарантом стабільності, захисником інтересів найактивнішої частини свого населення, а швидше непередбачуваною каральною машиною, яка стримує не тільки розвиток власного підприємництва, а й перешкоджає іноземному інвестору заходити на український ринок.

Такі негативні тенденції свідчать про слабкість контролюючих та регулюючих функцій держави. Страх та невпевненість у завтрашньому дні гальмують розвиток українського бізнесу та й української економіки в цілому.

Питання трудових ресурсів тісно пов’язане ще з однією загрозливою для України тенденцією — зовнішньою трудовою міграцією.

У силу політичних, соціальних, економічних чи ідеологічних чинників багато поколінь українців вирішували залишити власну домівку у пошуках кращої долі деінде, звертаючись до архетипу кочівника — людини, вільної обирати свій шлях

та рухатись уперед, залишаючи у минулому своє попереднє життя.

Декілька хвиль української еміграції, особлива друга — між світовими війнами та третя — після Другої світової війни, вкрай негативно відобразилися на українському суспільстві. Було втрачено частину найбільш активних та продуктивних верств населення: це й представники інтелігенції, церкви та проукраїнські політичні діячі, і військовослужбовці, які свого часу підтримали ідею української незалежності або як колишні військовополонені виявилися непотрібні радянському командуванню, і звичайні українці, які були приречені на винищення або еміграцію лише через власну національність.

Водночас за десятиліття еміграції вже для сучасної незалежної України було втрачено чимало блискучих вчених, висококваліфікованих фахівців та й просто працездатних людей. Трудова міграція приносить Україні мільярди доларів кожного року [4]. Однак ця цифра є свідченням катастрофічної економічної та соціальної ситуації в країні, адже свідчить про мільйони її громадян, які не змогли знайти роботу з достойною заробітною платою вдома і були змушені їхати на заробітки в інші країни [5]. Частина з них повернеться в Україну, але решту для країни буде втрачено. Такі перспективи б'ють не лише по економічному розвитку, а й по демографічному потенціалу України. Адже українська нація не тільки стрімко старішає, а ще й стабільно демонструє від'ємний природний приріст населення [6].

Якщо для попередніх поколінь мігрантів причини для виїзду за кордон мали швидше політико-ідеологічне підґрунтя, то для мігрантів нинішніх провідну роль відіграють фінансові чинники. А втрата молодого, працездатного населення є катастрофічною для держави, яка вже зіштовхнулася з кадровим голодом та з демографічною кризою. Держава не забезпечує базових суспільних потреб у соціальному захисті, працевлаштуванні, гідній оплаті праці тощо.

Однак поряд з базовими потребами — фізіологічними, безпековими та соціальними, у певному прошарку суспільства існує стійкий запит на задоволення більш високих потреб [7]. З точки зору управління масами значно перспективніше виглядає сценарій, за яким суспільство вдовольняється задоволенням лише базових потреб. Таким суспільством значно простіше керувати. Суспільство, зацікавлене у пізнанні нового, в духовному розвитку та самовдосконаленні, стає некерованою силою, здатною до аналізу та саморозвитку. Відсоток таких громадян завжди порівняно невеликий, однак їм характерна велика активність, пасіонарність, достатня, щоб “запалити” інших співгромадян, щоб змінити політичний курс цілої країни або захистити її незалежність.

У кожній розвинутій спільноті є певні авторитети, які в силу власного досвіду чи знань, здатні істотно впливати не лише на громадську думку, а на суспільні процеси загалом. Традиційно така роль закріплюється за представниками інтелігенції — науковцями, дослідниками, ви-

нахідниками, письменниками, митцями, лікарями тощо. Мова йде про той самий архетип вчителя, наставника, який з висоти свого досвіду здатний поділитися мудрістю, виконувати дорадницьку функцію. Але сьогодні свідомістю українського суспільства керують медійні персонажі, самозвані експерти-одноденки, блогери тощо.

У час інформаційних технологій українське суспільство звикло споживати інформаційний “фастфуд”. Інформація подається у вигідній, легкій для споживання формі, яка не вимагає аналізу чи осмислення. Сучасне українське суспільство вирізняється високою емоційністю, яку легко використовують у ворожій інформаційній війні. Відсутність ефективного контролю з боку держави за безсистемними, а часто й відверто ворожими інформаційними потоками, які спрямовуються на українське суспільство через засоби масової комунікації, призвела до ряду системних поразок України в інформаційному протистоянні з ворогом.

Причини такої ситуації можна відшукати, якщо знову ж таки звернутися до української історії, де й закрився збій у світосприйнятті суспільства. Представники інтелігенції здавна вважалися найбільш мислячою верствою населення. Пов'язано це в першу чергу з тим, що саме людина розумової праці, з ґрунтовною освітою та життєвим досвідом — вчитель, лікар, священник, традиційно вважалася авторитетом в українському суспільстві. У радянський період ставлення до так званої інтелігенції було доволі зневажливим. У той же час представники української

інтелігенції, особливо митці, які через власну творчість говорили з людьми зрозумілою тим мовою, вважалися ворожими, відверто шкідливими елементами, виразниками буржуазного націоналізму.

Мисляча інтелігенція відіграє важливу роль не лише для державотворення, а й для творення нації. Не дарма ж у радянський період знищення інтелігенції, як носія української ментальності, відбувалося особливо жорстко та цинічно. Одні лише розстріли української інтелігенції в урочищі Сандармох нанесли непоправні втрати українській культурі, наслідки яких відчуваються і по цей день. За один день напівосвічені виконавці-чекісти, можливо й не однією кулею на двох, як розповідається у популярному міфі про вбивство Миколи Куліша та Леся Курбаса, але позбавили українське суспільство великої частки його мислячої, активної еліти [8]. Їхніми руками радянська окупаційна влада змінила хід української історії назавжди.

Архетип вчителя певною мірою перегукується з архетипом лідера, гетьмана, авторитету, до якого дослухається вся нація. На жаль, по статі на кшталт Богдана Хмельницького чи Івана Мазепи трапляються в українській історії рідко. А більшість сучасних гетьманів не в силі втримати гетьманську булаву.

Українська ментальність ще в цілком собі монархічній Європі відкинула принцип спадковості влади, зупинившись на виборчій системі, яка передбачала зміну старого гетьмана, як тільки він переставав бути виразником інтересів громади та її захисником. Ця сама ментальність сьо-

годні не дозволяє покірно прийняти нав'язані зовні шаблони поведінки. Як тільки народ розчаровується в моральному авторитеті чи в лідері, то без зайвих зволікань скидає того з п'єдесталу. Пошук українського гетьмана — нескінченний процес, як і наївна віра у доброго господаря, який швидко наведе лад у державі. Однак для наведення ладу необхідні драконівські міри, що одразу ж викликає шалений опір тих, хто ще вчора голосував за вже згадане наведення ладу. Почути ж голос здорового глузду за хором маргіналів на манкуртів, які волають нині особливо гучно, практично неможливо.

Століття колоніального гніту, територіальна та культурна окупація наклали значний відбиток на ментальність українського суспільства, нагородивши його чималим переліком комплексів та психологічних бар'єрів. Страх перед фактичним знищенням та страх брати на себе відповідальність як за самого себе, так і за долю своєї країни, активували в ментальності українського суспільства архетип жертви. Людина не визнає себе жертвою, не усвідомлює себе такою, відмовляється бачити проблему загалом. Більше того жертва виправдовує свого кривдника. На українців можна приміряти й комплекс меншовартості, і навіть приписати своєрідний суспільний Стокгольмський синдром тощо. Іншим чином неможливо пояснити, чому після років фактичної російсько-української війни, загибелі тисяч військовослужбовців та мирних жителів, українці і досі бачать у суспільній державі друга та партнера. Кількість українців, які позитивно

налаштовані до Росії, складає аж 57 %. У той же час до росіян, яких респонденти, очевидно, сприймають окремо від держави-агресора, в якій ті живуть і яку створюють, позитивно ставиться 77 % українців [9].

Навіть після вторгнення російський військ в Україну, окупації українських земель, вбивств, катувань, інформаційної війни, брехні та зради українці не спроможні називати речі своїми іменами, а продовжують наївно вірити в дружбу народів та братні народи.

Жодні дії агресора не здатні відкрити очі “ментально контуженій” жертві. Складається враження, що кожному другому пересічному носію української ментальності конче необхідно радитися зі “старшим братом” щодо кожного свого хоч трохи важливого рішення, вдовольнятися другими ролями і мовчки спостерігати, як серйозні міжнародні партнери вирішать за нього його ж власні проблеми, не цікавлячись особливо, чи влаштовує таке рішення самого українця. Здобутий досвід перемог не додає такому українцю впевненості, а змушує ще більше сумніватися в собі, соромитися своїх успіхів та применшувати їх. Як писав у вступі до своєї поеми “Мазепа” Володимир Сосюра, “І гнів, і муку незорю співаю я в ці дні журби, коли лакеї йдуть угору й мовчать раби...” [10].

Але такій свого роду закомплексованості частини українського соціуму протистоїть її друга частина, не вражена рабським менталітетом. Високі ставки у боротьбі за власну свободу та незалежність завжди надихали українців, активуючи у су-

спільній свідомості архетип воїна. Зовнішня загроза завжди була найкращим каталізатором для виявлення у суспільстві жертв та воїнів, рабів та героїв.

Архетипний воїн цілком здатен протистояти ворогу не тільки на фізичному рівні, а й на ментальному — протистояти своїм страхам, зовнішньому навіюванню та штучним шаблонам поведінки. У сучасному українському суспільстві вже протягом тривалого часу простежується протистояння двох систем світобачення, двох ментальностей, в основі однієї з яких — архетип жертви, а другої — воїна. І якщо носії першої виразно сумують за минулим і прагнуть возз'єднатися зі своїм катом, якого щиро вважають рятівником, то носії ментальності воїна готові брати на себе відповідальність за долю власної країни, самостійно приймати рішення, а за потреби і захищатися — на донбаських териконах чи на теренах дипломатії, культури, науки, спорту. Поле бою для кожного воїна — це Україна.

Так вже історично склалося, що українці різних поколінь були змушені воювати зі своїми сусідами, протистояти їхнім імперським амбіціям. Це й породило свого роду ментальну установку, у наслідок якої у разі ворожої загрози “онуки хапали зі стіни дідову шаблю”. Подібні реакції властиві найактивнішим, пасіонарним представникам суспільства, які першими відповідають на виклики, які постають перед суспільством у часи випробувань. У той же час, вони є й найбільш уразливими, адже несуть пряму загрозу своїм противникам — внутрішнім та зовнішнім.

Дійсно цікавим та обнадійливим для України є той факт, що нині в категорію захисника України потрапили не тільки безпосередньо військовослужбовці та добровольці. Тобто архетип воїна було активовано у ментальності усіх громадян, незалежно від їх статі, віку, освіти чи матеріального достатку, хто присвятив себе іншим видам боротьби — волонтерству, інформаційному супротиву, патріотичному вихованню тощо.

Висновки та перспективи подальших досліджень. У військовій боротьбі українське суспільство втратило велику частину своєї військової еліти. Репресивна радянська машина суттєво прорідила ряди української інтелігенції. Еміграція спричинила втрати серед активних та працездатних верств населення. Антиукраїнська внутрішня політика призвела до того, що українське суспільство почало втрачати свою національну ідентичність.

На світосприйняття сучасного українця впливає величезна кількість факторів, серед яких походження, виховання, освіта, регіон проживання, професія, рівень достатку та ін. Це є причиною диверсифікації у політичних поглядах, рівні готовності до змін, баченні бажаних цілей та шляхів для їх досягнення.

Успішна держава — це у першу чергу гармонійна держава, яку творять представники не тільки проукраїнської політичної еліти, але й свідомі громадяни, мисляча інтелігенція, креативні митці, боєздатна армія. У кожному суспільстві є і хлібороби, і воїни. Суспільство не може складатися лише з воїнів, хтось має вирощувати і хліб, щоб годува-

ти своє військо. Процвітання своєї власної сильної держави та задоволення матеріальних і духовних потреб її громадян повинні бути тією метою, що дійсно з'єднає різні версти населення у єдине громадянське суспільство.

І важливу роль тут відіграє саме традиція, спадковість поколінь, хороша репутація, досвід та освіта. У процесах творення держави та нації, в управлінських процесах ці чинники повинні бути враховані в першу чергу. З хама, як кажуть у народі, не може бути пана. На жаль, щоб усвідомити цю просту істину, і виборець має бути не представником населення, яке прагне лише “хліба та видовищ”, а мислячим громадянином. Нація отримує тих керманичів, на яких заслуговує. Тож не дивно, що населення намагається обрати своїм лідером рівного собі, не розуміючи, що для розвитку держави та її добробуту, лідер держави не може бути посередністю без знань та досвіду. Для будівництва будинку у першу чергу потрібен архітектор, а вже потім виконроб та будівельники. Це лише в радянські часи “кухарка” могли керувати державою. Не може керувати Українською державою і малорос, оскільки це вже пряма загроза національній безпеці, державним інтересам та самій незалежності як такої.

Справжній лідер держави, той самий архетипний гетьман, повинен мати три “П” — порядність, професіоналізм та патріотизм. І це правило має бути поширено не лише на першу особу, а на всіх державних службовців та посадових осіб місцевого самоврядування, на посадовців усіх рівнів.

Українське суспільство поступово позбавляється від штучних ментальних вкладок радянського виробництва, поволі повертаючись до власних коренів та традицій. Гіркі ліки дають найкращий результат для одужання українського суспільства. Сильну державу спроможні побудувати лише сильні громадяни, а вони в Україні є, і вони вже зробили свій рішучий крок на шляху до успішного творення Української держави та нації. Подальші наукові дослідження повинні відбуватися саме у цьому напрямі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ментальність [Електронний ресурс]: Філософський енциклопедичний словник / за ред. В. І. Шинкарука. К.: Абрис, 2002. С. 369. Режим доступу: http://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskiy_entsyklopedychnyi_slovyk.pdf
2. Гоголь Н. В. Статті из “Арабесок” [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://gogol-lit.ru/gogol/kritika-gogolya/vzglyad-na-sostavlenie-malorossii.htm>
3. Манкурт [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://sum.in.ua/f/mankurt>
4. За рік заробітчани переведуть в Україну 12,2 мільярда доларів — прогноз НБУ [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.epravda.com.ua/news/2019/02/7/645072/>
5. Сардалова Е. (Не)реальні цифри. Хто і як рахує українських заробітчани? [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-skilky-ukraiiiv-siv-za-kordonom/29821865.html>

6. Демографічні тенденції в Україні потребують комплексного підходу на державному рівні [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.msp.gov.ua/news/14711.html>
7. Піраміда потреб людини за Маслоу: 7 основних рівнів [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://busines.in.ua/piramida-potreb-lyudyny-za-maslou-7-osnovnyh-rivniv/>
8. Винен... бо Куліш [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://www.radiosvoboda.org/a/24491111.html>
9. Ставлення населення України до Росії та населення Росії до України, лютий 2019 року [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=831&page=1&t=13>
10. Сосюра В. Мазепа [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ukrclassic.com.ua/katalog/s/sosyura-volodimir/544-volodimir-sosyura-mazepa-poema>

REFERENCES

1. Mentalnist [Mentality]. (January 7, 2016). shron1.chtyvo.org.ua Retrieved from http://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskyi_entsyklopedychnyi_slovyk.pdf [in Ukrainian].
2. Hohol N. V. (2000) Stati iz "Arabesok" [Articles from "Arabesques"]. gogol-lit.ru Retrieved from <http://gogol-lit.ru/gogol/kritika-gogolya/vzglyad-na-sostavlenie-malorossii.htm> [in Russian].
3. Mankurt [Mankurt]. (2013) sum.in.ua Retrieved from <http://sum.in.ua/f/mankurt> [in Ukrainian].
4. Za rik zarobitchany perevedut v Ukrainu 12,2 miliarda dolariv – prohnaz NBU [Within a year, guest workers will transfer to Ukraine \$ 12.2 billion – the NBU forecast]. (February 7, 2019) www.epravda.com.ua Retrieved from <https://www.epravda.com.ua/news/2019/02/7/645072/> [in Ukrainian].
5. Sardalova E. (March 17, 2019) (Ne)realni tsyfry. Khto i yak rakhuie ukrain-skykh zarobitchan ? [(Not) real numbers. Who and how counts Ukrainian guest workers?]. www.radiosvoboda.org Retrieved from <https://www.radiosvoboda.org/a/news-skilky-ukra-intsiv-za-kordonom/29821865.html> [in Ukrainian].
6. Demohrafichni tendentsii v Ukraini potrebuiut kompleksnoho pidhrodu na derzhavnomu rivni [Demographic trends in Ukraine require a comprehensive approach at the state level]. (January 29, 2018) www.msp.gov.ua Retrieved from <https://www.msp.gov.ua/news/14711.html> [in Ukrainian].
7. Piramida potreb lyudyny za Maslou: 7 osnovnykh rivniv [Maslow's hierarchy of human needs: 7 basic levels]. (November 13, 2017) busines.in.ua Retrieved from <https://busines.in.ua/piramida-potreb-lyudyny-za-maslou-7-osnovnyh-rivniv/> [in Ukrainian].
8. Vynen... bo Kulish [Guilty...for being Kulish]. (February 21, 2012) www.radiosvoboda.org Retrieved from <https://www.radiosvoboda.org/a/24491111.html> [in Ukrainian].
9. Stavlennia naselennia Ukrainy do Rosii ta naselennia Rosii do Ukrainy, liutyi 2019 roku [Attitude of the population of Ukraine to Russia and the population of Russia to Ukraine, February 2019]. (March 12, 2019) kiis.com.ua Retrieved from <https://kiis.com.ua/?lang=ukr&cat=reports&id=831&page=1&t=13> [in Ukrainian].
10. Sosiura V. (2019) Mazepa [Mazepa]. ukrclassic.com.ua Retrieved from <https://ukrclassic.com.ua/katalog/s/sosyura-volodimir/544-volodimir-sosyura-mazepa-poema> [in Ukrainian].